
„A velenceiekkel is békesség legyen”: a XVII–XVIII. századi oszmán–velencei kapcsolatok.

A könyv török szerzője, *Güner Doğan* olyan ankarai történész, aki már a doktori képzése alatt eljutott a Velencei és a Bolognai Tudományegyetemre és alkalma nyílt kutatni nem csupán isztambuli levéltárakban és könyvtárakban, hanem az említett Velence és Bologna mellett Nápolyban, Genovában, Padovában, Párizsban és Londonban is. Ezeknek a kutatásoknak, s természetesen ezek közül is leginkább a Velencei Állami Levéltárban talált eredményeit azután szervesen sikerült beépítenie a XVII–XVIII. századi velencei–oszmán kapcsolatokat tárgyaló munkájába.¹ Güner Doğan tehát ahhoz a jól felkészült, nyelveket beszélő, az európai tudományosságra nyitott generációhoz tartozik, melynek fontos és a törökországi kutatásban eddig nagy hiányosságokat, egyoldalúságokat mutató eredményei napjainkban kezdenek kibontakozni. Doğan első publikációja egy forráskiadás volt 2015-ben,² melyet *Mehmed Demiryürekkel* közösen rendeztek sajtó alá. Ez a kiadvány a bemutatandó monográfia egyik fontos forrását képezi.

Az Oszmán Birodalom és a Velencei Köztársaság kapcsolata a XIV. század második felére nyúlik vissza, s a hosszú, küzdelmes szomszédság³ történetét azóta számos kutató feldolgozta. Közülük érdemes kiemelni *Mahmut Şakiroğlu*⁴ és *Mustafa Tayyib Gökbilgin*⁵ nevét, akik a legkorábban kezdtek el a Velencei Állami Levéltárban az oszmán kapcsolatokra vonatkozó for-

1 Forrásainak felsorolását a 325–338. oldalig a velencei levéltári egységek felsorolása teszi ki, majd ez után következnek az isztambuli levéltár és könyvtárak, a Bolognai Egyetemi Könyvtár és az egyéb velencei, padovai, genovai és nápolyi könyvtárak felhasznált fondjai a 341-ig oldalig.

2 *Mehmet Demiryürek* és *Güner Doğan*, szerk., *Boundary Letters. Ottoman Officials to Luigi Ferdinando Marsili (1699-1701)* (Ankara: Ankara Birleşik Dağıtım Kitabevi, 2015).

3 Oszmán–velencei háborúk: 1463–1479, 1499–1503, 1537–1540, 1570–1573, 1645–1669, 1684–1699, 1714–1718.

4 *Mahmut Şakiroğlu*, „Venedik Devlet Arşivinde Bulunan İstanbul Balyosu Arşivi Üzerine Bir Araştırma”, in *Studia Turcologica Memoriae Alexii Bombaci Dicata*, szerk. Aldo Gallotta és Ugo Marazzi (Napoli, 1982), 469–80.

5 *Mustafa Tayyib Gökbilgin*, „Le relazione veneto-turche nell’età di Solimano il Magnifico”, *Il Velro* XXIII, sz. 2–4 (1979): 277–90.

rásokat kutatni és kiadni, valamint *Şerafettin Turan*.⁶ Velencei részről már korábban megindult az Oszmán Birodalommal való kapcsolatok kutatása: ebben a kérdésben *Luigi Bonelli*, *Ettore Rossi*, *Alessio Bombaci*, *Aldo Gallotta*, *Girogio Vercellin*, a *Carla Coco - Flora Manzonetto* szerzőpáros és mindenekelőtt *Paolo Preto*⁷ nevéhez fűződnek elvitathatatlan érdemek, míg a ma is aktív kutatógenerációból meg kell említenünk *Maria Pia Pedani*,⁸ *Vera Costantini*⁹ és *Giampiero Bellingeri* nevét, aki leginkább a kérdés irodalmi vetületeivel foglalkozik. Ilyen komoly kutatási előzményeket követően jelent meg Doğan mindenképpen hiánypótlónak nevezhető munkája, mely ennek a több évszázados kapcsolatnak a végén ragadott meg két alapvető fordulópontot: a karlócai (1699) és a pozsareváci béke (1718) történetét a két államalakulat életében. Munkájából kiviláglik, hogy a két kultúra tagjai, nem csupán háborúztak és kereskedtek egymással, hanem a tárgyalóasztal mellett is, jóllehet nehézségek árán, de megtalálták egymással a hangot és megegyezésre tudtak jutni.

Doğan munkájának forrásai között megtaláljuk a Velencei Állami Levéltár, a velencei Correr Múzeum, a velencei Marciana Könyvtár, a bolognai és a padovai Egyetemi Könyvtár, a genovai és a nápolyi Állami Levéltár, az isztambuli Başbakanlık Osmanlı Arşivi, a Süleymaniye Kütüphanesi és a Topkapı Sarayı Müzesi levéltári iratait és kéziratait. Ezek között a szerző felhasználta többek közt a bailók¹⁰ (a Velencei Köztársaság állandó követei az oszmán fővárosban) jelentéseit, leveleit (*dispacci*) és a küldetésük végén a Szenátusban felolvasott beszámolójukat (*relazione*), a békéket követő

6 *Şerafettin Turan*, Türkiye-İtalya İlişkileri: Selçuklulardan Bisans'ın Sona Erişine (Ankara, 2000).

7 *Paolo Preto*, Venezia e i turchi (Firenze, 1975); *Paolo Preto*, I servizi segreti di Venezia. Spionaggio e controspionaggio ai tempi della Serenissima (Milano, 1994); *Paolo Preto*, „I Turchi e la cultura veneziana del Seicento”, in *Storia della cultura veneta*, szerk. G. Arnaldi és M. Pastore Stocchi, köt. 4/2 (Vicenza, 1984), 313–41.

8 A teljesség igénye nélkül néhány az oszmán-velencei kapcsolatok történetével foglalkozó munkái közül: *Maria Pia Pedani*, La dimora della pace. Considerazioni sulle capitolarazioni tra i paesi islamici e l'Europa (Venezia, 1996); *Maria Pia Pedani*, Inventory of the „Lettere e scritture turchesche” in the Venetian State Archives, basato su materiale raccolto da A. Bombaci (Leiden-Boston, 2010); *Maria Pia Pedani*, „Elenco degli inviati diplomatici presso i sovrani ottomani”, *Electronic Journal of Oriental Studies* 5, sz. 4 (2002): 1–54; *Maria Pia Pedani*, „Consoli veneziani nei porti del Mediterraneo in età moderna”, in *Mediterraneo in armi (secc.XV–XVIII)*, szerk. A. Cancila (Palermo, 2007), 175–205.

9 *Vera Costantini*, Il sultano e l'isola contesa. Cipro tra eredità veneziana e potere ottomano (Torino: UTET, 2009); *Vera Costantini*, „Un esercizio di umiltà: leggere la storia patria veneziana sulle fonti ottomane”, *CHEIRON* 60 (2014): 183–92.

10 *Eric R. Dursteler*, „The Bailo in Constantinople. Crisis and Career in Venice's Early Modern Diplomatic Corps”, *Mediterranean Historical Review* 16, sz. 2 (2001. december): 1–30.

határfelmérés során keletkezett iratok, térképeket és levelezést, a helyi *provveditore*-k (kormányzók) és pasák különböző jelentéseit, az oszmán államférfiakkal folytatott levelezéseket és oszmán részről a velenceieknek kiadott *ahidnâme*-kat (paktumokat, megegyezéseket).

Doğan, miután bemutatja az Oszmán Birodalom és az európai hatalmak közt zajló Szent Liga háborúja (1683/4–1699) közben folyó béketárgyalási kísérleteket és a karlócai békéhez vezető folyamatokat, bemutatja magát a karlócai békekötést is. A karlócai és később, a pozsareváci béketárgyalásokon is, a Velencei Köztársaságot egyik legtapasztaltabb diplomatája, Carlo Ruzzini (1653–1735)¹¹ képviselte, aki a latinon – és természetesen az olaszon – kívül tökéletesen beszélt franciául és spanyolul, valamint nagy diplomáciai gyakorlattal rendelkezett, hiszen Franciaországban, Angliában, Hollandiában, Spanyolországban, Isztambulban, és a bécsi udvarban is tevékenykedett; valamint az ő közreműködése folytán léptek be az oroszok a Szent Liga néven ismert törökellenes szövetségbe. De a Velencei Köztársaság változatlanul fennálló nagyhatalmi igényei és megfigyelt ereje közti feszültség a béketárgyalások során így is világosan megmutatkozott, és a békeművek nemegyszer megfenekleni látszottak. A két béke közti időszak és a békekötések részletes ismertetése mellett Doğan monográfiájának az egyik legnagyobb újdonsága, hogy a már jobban ismert, a karlócai békét követő határkijelölést¹² ismertető rész mellett nagy hangsúlyt kap a kötetben a pozsareváci béke¹³ és a békét követő, a két állam határának kijelölését célzó folyamat bemutatása is. A velenceiek és az oszmánokat képviselő III Ahmed (1703–1730) és a nagyvezér által kinevezett Jirmiszekiz Mehmed Cselebi – aki később francia követsége nyomán komoly hírnévre tett

11 Ruzzini később Utrechtben és Pozsarevácon is képviselte a Köztársaságot, majd élete végén dózsévé választották (1732–1735).

12 *Mónika F. Molnár*, „Karlofça antlaşmasından sonra Osmanlı-Habsburg sınırı (1699–1701)”, in Osmanlı I. Siyaset, szerk. Eren. Güler (Ankara, 1999), 472–79; *Mónika F. Molnár*, „Luigi Ferdinando Marsigli e gli Ottomani. La frontiera asburgico-ottomana dopo la pace di Carlowitz”, in La politica, la scienza, le armi. Luigi Ferdinando Marsigli e la costruzione della frontiera dell’Impero e dell’Europa, szerk. *Gherardi Raffaella* (Bologna: CLUEB, 2010), 147–172; *Mónika F. Molnár*, „Il Triplice Confine. Delimitazione del confine veneto-turco-asburgico dopo il trattato di Carlowitz (1699)”, in I Turchi, gli Asburgo e l’Adriatico, szerk. *Gizella Német és Adriano Papo* (Trieste, 2007), 163–171; *Mónika F. Molnár*, „Tárgyalási technikák és hatalmi játszmák. A Habsburg és az Oszmán Birodalom közötti határ meghúzása a karlócai békét követően”, Századok, 2006. június, 1475–1502.

13 Güner Doğan, „Osmanlı Venedik Sınırında Son Savaş ve Pasarofça Antlaşması Müzakereleri 1701–1718”, in Halil İnalcık armağanı III, szerk. Ahmet Özcan (Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2017), 106–154, https://www.academia.edu/36108340/Osmanlı%C4%B1_Venedik_S%C4%B1n%C4%B1r%C4%B1nda_Son_Sava%C5%9F_ve_Pasarof%C3%A7a_Antla%C5%9Fmas%C4%B1_M%C3%BCzakereleri_1701-1718.

szert – és Ibrahim Efendi Pozsarevácon 1718. június 16. és július 12. között összesen négy alkalommal ültek össze. Ennek eredményeképpen született meg az a záróformulával együtt huszonhat pontból álló békeszöveg, melyet Ruzzini és a holland és angol közvetítők 1718. július 21-én írtak alá. A békeszerződés első nyolc pontja a két állam közti területi elhatárolást, a határok kijelölését foglalja magában, mely itt, a karlócai békétől eltérően, nem az *uti possidetis* alapelve alapján lett meghatározva, és alapvetően kedvezőtlennek tűnt a háborút győztes félként befejező tengeri köztársaság szemében. A Velencei Köztársaság ugyanis elveszítette Moreát Sudával, Spinalongával és Tinével együtt, de ahogy *Vendramino Bianchi*, Ruzzini titkára a béketárgyalásról készült kiadványában megjegyezte, ezek a szigetek nem hoztak semmiféle hasznot, sőt némely esetben kifejezetten terhet jelentettek a köztársaságnak.¹⁴ Kárpótlásul Dalmáciában és az Albania veneta régióban kapott birtokokat, ahol hosszabb időre megszilárdult a velencei uralom, illetve a peloponnészoszi félszigettől délre található kicsiny Kíthira (olaszul: Cerigo) szigetét tarthatták meg, aminek a jelentőségét az adta, hogy a velencei flottának bejáratot biztosított a szigetvilágba. A karlócai békében szerzett *acquisto nuovo* (új szerzemény) után a Pozsarevácnál újonnan szerzett területeket az *acquisto nuovissimo* (legújabb szerzemény) jelzőkkel illették. Miután a diplomaták munkája befejeződött, immár a határkijelölő biztosokra várt a tényleges határvonal kijelölése és meghúzása. Ezt a három esztendőn át tartó munkát oszmán részről Hadzsi Mehmed efendi és Oszmán boszniai pasa, míg velencei részről a régió *provveditoreja*, Alvise Mocenigo végezte el, emiatt nevezik ezt a határvonalat az itáliaiak „*Linea Mocenigo*”-nak.

A karlócai és az utolsó török–velencei háborút lezáró pozsareváci béke a meggyengült Velencei Köztársaság és a hanyatlóban levő Oszmán Birodalomnak is fordulópontot jelentett, melynek nyomán az oszmán–velencei kapcsolatok alapvetően megváltoztak. A gyakran nyílt konfliktusban végződő, a Földközi-tenger keleti medencéjének birtoklásáért folytatott rivalizáció helyét ezután békés együttélés foglalta el. Güner Doğan kiváló forráson és komoly kutatáson alapuló munkája a továbbiakban nélkülözhetetlen lesz a témával és a korszakkal foglalkozó kutatók számára.

Güner Doğan: „Venediklül ile dahi sulh oluna”: 17 ve 18 yüzyıllarda Osmanlı-Venedik ilişkileri. („A velenceiekkel is békesség legyen”: a XVII–XVIII. századi oszmán–velencei kapcsolatok.) İstanbul: İletişim Yayınları, 2017. 366 o.

F. Molnár Mónika

14 Vendramino Bianchi, *Istorica Relazione della Pace di Posaroviz di Vendramino Bianchi* (Padova, 1719), 161–162.